

แนะนำบทที่ 9

รัฐสภา

1. แนวคิด

- 1.1 รัฐสภาเป็นสถาบันฝ่ายนิติบัญญัติที่มีความสำคัญยิ่งต่อการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะในระบบประชาธิปไตย
- 1.2 การทำงานของรัฐสภาสำคัญอยู่ที่กระบวนการขั้นตอนในการพิจารณากฎหมายต่างๆ

2. วัตถุประสงค์

เมื่ออ่านบทนี้แล้ว นักศึกษาจะสามารถ

- 2.1 อธิบายความหมายชื่อเรียกและประวัติของรัฐสภาได้
- 2.2 ชี้แจงกระบวนการทางการเมืองในรัฐสภาได้

บทที่ 9

รัฐสภา

1. ความหมายและความสำคัญ

รัฐสภา (legislature) ได้แก่ ที่ประชุมอันมีสภาพเป็นตัวแทน (representative assembly) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการออกกฎหมาย

คนทั่วไปมองรัฐสภาว่ามีหน้าที่ชัดเจน (manifest function ตามศัพท์ของ Robert K. Merton) ในทาง “นิติบัญญัติ” คือ ดำเนินการต่าง ๆ ในกระบวนการทางนิติบัญญัติ (legislative process) คือ พิจารณาร่างกฎหมายและตรากฎหมาย แต่ในสภาพที่เป็นจริง คือ พิจารณาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าท (empirical) พบว่ารัฐสภามีหน้าที่ประโยชน์ (functions) เพิ่มเติม ซึ่งอาจเป็นหน้าที่แฝง คือ ไม่เห็นชัด (latent function) (Herbert M. Levine, **Political Issues Debated**, N.J., Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1982, p.218.)

ประการแรก บางประเทศมีรัฐสภา (ซึ่งชื่อเรียกย่อมแตกต่างกันออกไปได้) แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากรัฐสภา คือ มีลักษณะเพียงเพื่อแสดงแก่คนในชาติหรือชาวโลกว่า ตนมีรัฐสภาเหมือน ๆ กับชาติอื่น ๆ มิใช่อยู่บ่อย ๆ ที่ว่า บางประเทศมีรัฐสภาแต่ไม่มีการเปิดประชุมมาเป็นเวลานาน บางประเทศมีรัฐสภาและมีการประชุม แต่ไม่ได้ให้มีการประชุมในเรื่องที่เป็นสาระสำคัญ บางประเทศมีรัฐสภา แต่รัฐบาลกำหนดวันเปิดวันปิดไว้อย่างรัดกุมและให้ช่วงเวลาสั้นมากจนเกินไป ซึ่งทำให้การมีหรือไม่มีรัฐสภาก็แทบไม่แตกต่างกันเลย

ประการที่สอง ในประเทศที่ยอมให้รัฐสภาดำเนินการตามหน้าที่ซึ่งบ่งชี้ไว้อย่างชัดเจน คือ การตรากฎหมาย แต่รัฐสภามีหน้าที่ซึ่งคาบเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตยด้านอื่น ๆ กล่าวคือ ในการบริหารและการตุลาการด้วย

2. ชื่อเรียกรัฐสภา

การมีรัฐสภาเช่นเดียวกับการมีรัฐธรรมนูญไม่ได้ทำให้หรือแสดงว่าประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นประชาธิปไตยเสมอไป ประเทศที่ไม่เป็นประชาธิปไตยก็มีรัฐสภาเช่นกัน เช่นในประเทศที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นต้น รัฐสภามีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น

1) ในอังกฤษ เรียกว่า **ปาร์เลียเมนต์ (Parliament)** ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาฝรั่งเศส คือ **ปาร์เลย์ (Parler)** พุด ดังนั้น “ปาร์เลียเมนต์” ในภาษาอังกฤษหรือ “ปาร์เลียม็อง” ในภาษาฝรั่งเศส จึงหมายถึงสถานที่จัดไว้ให้พุด คือ มีการอธิบาย ชี้แจง ถกเถียง แสดงถึงความคิดและเหตุผลประกอบ ในประเทศอังกฤษมักใช้ศัพท์ “**debate**” ซึ่งอาจแปลว่า “โต้แย้งหรืออภิปราย”

2) ในสหรัฐอเมริกา เรียกว่า **คองเกรส (Congress)** ซึ่งประกอบด้วย 1) วุฒิสภา (Senate) และ 2) สภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives)

3) ในญี่ปุ่น เรียกว่า **ไดเอ็ต (Diet)**

4) ในสหภาพโซเวียต เรียกว่า **ซูปรีมโซเวียต (Supreme Soviet)**

5) ในฝรั่งเศส เรียกว่า **แอสเซมบลี (Assembly)**

6) ในอิสราเอล เรียกว่า **เคนเนสเส็ต (Knesset)**

3. ประวัติความเป็นมา

สถาบันรัฐสภามีมาแล้วแต่โบราณกาลในนครรัฐเอเธนส์แห่งกรีซประมาณ 2400 ปีมาแล้ว และโรมันประมาณ 2300 ปีมาแล้ว ในยุคกลางของยุโรปวิวัฒนาการจากการที่มีคณะที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ ประเทศที่อาจถือได้ว่ามีรัฐสภาแบบยุคร่วมสมัยที่มีมาช้านานหรือเก่าแก่ที่สุด ได้แก่ รัฐสภา **Althing** ของประเทศไอซ์แลนด์ (Iceland) ซึ่งมีขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.930

(1.Time, October 13, 1986, p.19 ; 2. **World Almanac and Book of Facts**, New York : Newspaper Enterprise Association, 1984, p.547.)

คือเป็นรัฐสภาติดต่อกันมาเกินกว่า 1000 ปี(1 สหัสวรรษ—one millennium เพราะปัจจุบัน คือ 2004-2005) ประเทศที่มีการพัฒนา สถาบันรัฐสภาอย่างชัดแจ้งที่สุด คือ ประเทศอังกฤษ และได้รับฉายาว่าเป็น “แม่แบบแห่งรัฐสภาอื่น ๆ” (**Mother of Parliaments**)

(Levine, **op.cit.**, p.219.) รัฐสภาอังกฤษอาศัยตัวแทนจาก 3 ฐานันดร (**estates**) ได้แก่

1) ขุนนาง (lords แปลว่า ผู้มีอำนาจแบบที่ใช้ว่า **Lord of the Rings** คือ พญาแหวน หรือแหวนซึ่งสำคัญยิ่ง) 2) นักบวช (clergy) 3) ผู้มีอาชีพค้าขาย (บางครั้งเรียกว่า **ภุมพี** โดยแปลจาก bourgeoisie คือ ผู้มีเงิน)

ฐานันดรทั้งสาม 1) ถวายคำแนะนำแก่กษัตริย์ และ 2) เป็นแหล่งเงินในท้องพระคลังด้วย ในช่วงต้น ๆ คือ ยุคคลื่นลูกที่ 1 แห่งเกษตรกรรมตามศัพท์ของ **Alvin Toffler** ปัญญาชนอเมริกัน ผู้ซึ่งบรรยายผ่านกลไกแห่ง Hi Tech อย่างที่เรียกกันว่า **teleconferencing** ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2504 ดังรายงานใน **Bangkok Post**, June 1, 2004, p.1 ว่า “**Alvin Toffler, the guru of globalisation and information technology...**” ในการประชุมใหญ่ ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์

รัฐสภาอยู่ใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจที่ดิ้น แต่ต่อ ๆ มาอิทธิพลได้กระจายไปสู่ผู้แทนของบรรดาชนชั้นกลาง จนกระทั่งท้ายที่สุดสามัญชนมีบทบาทมากยิ่งขึ้น

4. ขนาด

ขนาดของรัฐสภาในแง่ของสมาชิกแตกต่างกันอย่างมาก ในบางกรณีรัฐสภามีสมาชิกลittle น้อยมาก ได้แก่ 1) ในประเทศเล็ก ๆ บางประเทศ 2) ในมลรัฐ (states) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐและ 3) สภาระดับท้องถิ่นต่าง ๆ

(Samuel A. Johnson, **Essentials of Political Science**, rev.ed., Woodbury, New York: Barron's Educational Series, 1976, p.96.)

ทั้งนี้ อาจจะมีสมาชิกเพียง **10 กว่าคน** จนกระทั่งถึง **150 คน**ก็มี หรือใหญ่มาก

1) ประเทศไอซ์แลนด์มีพลเมืองไม่ถึง 300,000 คน มีรัฐสภาอัลธิง ซึ่งมีสมาชิกทั้งหมด 60 คน สภาสูงประกอบด้วยสมาชิก 20 คน และสภาล่างประกอบด้วยสมาชิก 40 คน

(Florence Elliott and Michael Summerskill, **A Dictionary of Politics**, 14th ed., Penguin Books, 1984, p.172.)

2) ประเทศสิงคโปร์มีจำนวนผู้แทนราษฎรประมาณ 76 คน

3) ประเทศอิสราเอล ซึ่งมีพลเมืองประมาณ 4.2 ล้านคน มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในรัฐสภาเคนสเส็ต **125** (**Time**, October 13, 1986, p.32.) มีพรรคใหญ่ 2 พรรค พรรคกรรมกร (Labour) กับพรรคลิคุต (Likud) ประธานาธิบดีได้แก่ Chaim Herzog นายกรัฐมนตรีคือ Shamir

4) เกณฑ์ทางรัฐศาสตร์ที่ยอมรับกันก็คือ รัฐสภาควรจะมี 1) มีสมาชิกมากพอที่จะมีตัวแทนมาจากกลุ่มต่าง ๆ และ 2) สามารถประชุมกันอย่างได้ผล

5. รูปแบบสองสภา

โครงสร้างของรัฐสภาอาจจัดเป็นแบบ 1) สภาเดี่ยว (Unicameral) หรือ 2) แบบทวิ

สภา (Bicameral)

แบบทวิสภาเป็นที่นิยมกันมากกว่าแบบเอกสภา ในทวิสภา มีสมาชิก 2 ประเภท ซึ่งถูกเลือกมาโดยวิธีการที่แตกต่างกัน สมาชิกทั้ง 2 ประเภทต้องสังกัดสภาใดสภาหนึ่ง (เรียกว่า **House** หรือ **Chamber**) สภาสูงอาจใช้ศัพท์ **Upper Chamber** หรือ **Upper House** สภาล่างอาจใช้ **Lower Chamber** หรือ **Lower House**

ปกติสภาล่างประกอบด้วยสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งมาโดยตรง (direct election) คือ จากคะแนนเสียงของมหาชน (**universal suffrage**) ในอดีตประเทศที่เป็นระบบกษัตริย์ ภายใต้รัฐธรรมนูญหลายแห่ง มีการแต่งตั้ง (appointment) สมาชิกสภาสูงโดยการสืบทอดทางสายโลหิต หรือเป็นการแต่งตั้งจากขุนนาง ประเทศเนปาล แม้อยู่ในศตวรรษที่ 21 ยังมีการพยายามแต่งตั้งสมาชิกสภาสูงแบบดั้งเดิมโดยพระมหากษัตริย์ ในสหรัฐอเมริกาสมาชิกสภาสูงมาจากการเลือกตั้งวุฒิสมาชิกได้ 2 คนต่อ 1 มลรัฐ วุฒิสมาชิก (senator) จึงมีทั้งสิ้น 100 คน

6. กำเนิดระบบสองสภาและเปรียบเทียบอำนาจ

ระบบ 2 สภาวิวัฒนาการมาจากกระแสแห่งประวัติศาสตร์ประเทศอังกฤษ

(S.E.Finer, ed. **Five Constitutions**, N.Y. : Penguin, 1972, p.59.)

วัตถุประสงค์ในการมีสองสภาเป็นการ “ตรวจสอบและสร้างดุลยภาพ” (**checks and balances**) แต่อาจเป็นจริงมากน้อยเพียงใดในโลกปัจจุบันเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาแต่ละประเทศเป็นกรณี ๆ ไป และแล้วแต่ช่วงเวลา คือ เหตุการณ์แปรเปลี่ยนได้

(Johnson, **op.cit.**, p.97.)

การมีสองสภาในอดีตนั้น ถือกันว่าควรมีอำนาจที่ไม่มากกว่ามากนัก แต่ในปัจจุบันอำนาจของฝ่ายสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาล่างมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ในประเทศอังกฤษ สภาผู้แทนราษฎร (**House of Commons**) มีอำนาจมากที่สุด สภาสูงแทบไม่มีบทบาทอะไรเลยในทางตรงกันข้าม ประเทศที่ยังคงรักษาหรือแม้กระทั่งเพิ่มบทบาทของสภาสูง ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ผู้ที่มีโอกาสได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีมักเป็นวุฒิสมาชิกมาก่อน เช่น **John F. Kennedy (J.F.K.)** ซึ่งเป็นวุฒิสมาชิกจากรัฐแมสซาชูเซตส์

7. ระบบ 2 สภา

7.1 สภาสูงมีชื่อต่าง ๆ กัน ประเทศอังกฤษ เรียกว่า สภาขุนนาง (**House of Lords**) สหรัฐอเมริกา เรียกว่า เซเนต (**Senate**) อินเดีย เรียกว่า ราชยสภา (**Rajya Sabha**) ญี่ปุ่น เรียกว่า “สภาแห่งมวลสมาชิกสภา” หรือเฮาส์ออฟคOUNCILเลอร์ส (**House of Councillors**)

(Time, July 21, 1986, p.4.)

สำหรับประเทศไทย เรียกว่า วุฒิสภา แต่ในอดีตเคยใช้ว่า “พฤฒิสภา” คือ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489

7.2 สภาคู่มี 3 แบบใหญ่ ๆ คือ แบบที่ 1) อำนาจสมดุระหว่าง 2 สภา และ 2) อำนาจเน้นที่สภาใดสภาหนึ่งอย่างเด่นชัดและมี แบบที่ 3) กรณีพิพาท คือ ไม่สมดุลกัน แต่แตกต่างกันไม่เด่นชัดนัก

1) **อำนาจสมดุล** ณ ที่นี้ไม่ได้หมายความว่าอำนาจเท่ากันทุกประการ แต่หมายถึงการไม่แตกต่างกันมากในเรื่องอำนาจ ตัวอย่าง ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ซึ่งสภาสูงกับสภาผู้แทนราษฎร (**House of Representatives**) มีอำนาจพอ ๆ กัน

2) **อำนาจขาดดุลยภาพ** หมายถึง การที่อำนาจของสภาใดสภาหนึ่งสูงมากจนเห็นได้ชัด ตัวอย่าง คือ ประเทศอังกฤษ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรหรือที่เรียกว่า **สภาสามัญ (House of Commons)** มีอำนาจมากที่สุด สภาขุนนางแทบไม่มีอำนาจเลย

3) **ระบบ 2 สภากรณีพิเศษ** คือ อำนาจของสองสภา ไม่แตกต่างกันจนเกินไปนัก ตัวอย่าง ได้แก่ 1) ญี่ปุ่น 2) ไทย ในปี พ.ศ.2529 รัฐสภาญี่ปุ่น คือ ไต-เอท มีสมาชิกสภาล่างได้ 512 คน และสมาชิกสภาสูงมีสมาชิกได้ 252 คน (Time, July 21, 1986, p.4.) สมาชิกสภาล่าง (เรียกว่า **House of Representatives**) สามารถอยู่ได้ 4 ปี (หากไม่มีการยุบสภาหรือกรณีอื่น ๆ และครั้งหนึ่งจะมีการจับฉลากออกทุก ๆ 3 ปี)

(Hutchinson 20th Century Encyclopedia. ed.by E.M. Horsley, 7th ed., London: Hutchinson, 1982, p.682.)

8. การดำรงตำแหน่งของสมาชิก

การดำรงตำแหน่งของสมาชิกของทั้ง 2 สภามีวาระแตกต่างกัน มีหลายกรณีที่นิยมกำหนดให้เหมือนกัน หรือแตกต่างกันออกไป

กรณีสหรัฐอเมริกา ระยะเวลาแตกต่างกัน กล่าวคือ วุฒิสมาชิก (**เซเนเตอร์, Senators**) มีวาระ 6 ปี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มักเรียกว่า U.S. Congressman) มีวาระ 2 ปี หากเป็นสมาชิกผู้แทนของมลรัฐ เรียกว่า **Assemblyman** จำนวนสมาชิกของแต่ละสภามักแตกต่างกัน รวมทั้งวิธีการได้เป็นสมาชิก

วุฒิสมาชิกอเมริกันมาจากการเลือกตั้ง เป็นตัวแทนของหน่วยทางภูมิศาสตร์และการเมือง คือ แต่ละมลรัฐของสหรัฐอเมริกาไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือใหญ่ ประชากรจะมากหรือ

น้อยสามารถเลือกวุฒิสมาชิกได้ **2 คน** เงินเดือนคิดเป็นทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีวุฒิสมาชิกได้ 100 คน และขณะนี้วุฒิสมาชิกพรรคเดโมแครต 55 คน ที่เหลือเป็นพรรคเดโมแครต 3 คน

(World Almanac and Book of Facts 1987, New York: Newspaper Enterprise Association, 1986, p.41.)

ส่วนสมาชิกสภาผู้แทน มาจากการเลือกตั้งภายในมลรัฐ จำนวนสมาชิกขึ้นอยู่กับประชากร มลรัฐที่มีประชากรมาก เช่น มลรัฐนิวยอร์ก มีผู้แทนราษฎรได้ **34 คน** มลรัฐแคลิฟอร์เนีย มีประชากรประมาณ 24 ล้านคน มีผู้แทนได้ **45 คน**

มลรัฐเล็ก ๆ ย่อมมีผู้แทนลดลงไปตามอัตราส่วนของจำนวนพลเมือง เช่น มลรัฐอาไวโอ และไอดาโฮ มีผู้แทนราษฎรได้มลรัฐละเพียง 2 คน ทั้งสหรัฐอเมริกา มีผู้แทนราษฎรได้ทั้งสิ้น 435 คน

9. รูปแบบสภาเดียว

รูปแบบเอกสภาหรือสภาเดียว (unicameral) หมายความว่าตามตัวอักษร คือ มีสภาเดียวไม่มีสภาที่สองหรือที่สาม ในระดับรัฐประชาธิปไตย รูปแบบเอกสภาได้รับความนิยมน้อย

มีเพียงไม่กี่ประเทศที่มีรูปแบบเอกสภา ตัวอย่าง ได้แก่

1) สวีเดน เรียกว่า ริกส์ดาก (Rigsdag) ซึ่งเพิ่งนำมาใช้ปี ค.ศ.1967 มีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี มีสมาชิก 349 คน

2) นอร์เวย์ เรียกว่า สตอร์ติง (Storting) มีสมาชิก 155 คน

3) สิงคโปร์ เรียกว่า Parliament

4) รัฐสภาหรือสภาในระดับท้องถิ่นในสหรัฐอเมริกา คือ 1) การปกครองในระดับคณะกรรมการแขวง (county board) 2) การปกครองนครที่เรียกว่าสภานคร (city council)

5) สภาระดับมลรัฐ (State) นั้น มีเพียงมลรัฐเดียว คือ เนบราสกา (Nebraska) ซึ่งมีสภาเดียว อีก 49 มลรัฐในสหรัฐอเมริกาคือแบบสองสภา

(Jack C. Plano, et al., Dictionary of Political Science, Hinsdale, Illinois, 1973, pp.380-390.)

6) ในประเทศไทยเคยใช้ระบบสภาเดียวในวาระต่าง ๆ กัน 5 วาระ คือ

ก. ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับแรกซึ่งใช้ชื่อว่า “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว” วันที่ 27 มิถุนายน ให้มีสมาชิก 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 แต่ละจังหวัดจะมีผู้แทนได้อย่างน้อย 1 คน หากจังหวัดมีราษฎรเกินกว่า 100,000 คน ถ้าเกินครึ่งให้เพิ่มอีก 1 คนได้ และประเภทที่ 2 ได้แก่ ผู้ที่เป็นสมาชิกสภา

ผู้แทนอยู่แล้วในช่วงเวลาแรกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินซึ่งคณะราษฎรมีผู้รักษาพระนครเป็นผู้ใช้อำนาจจัดตั้งผู้แทน ราษฎรขึ้นเป็นการชั่วคราวเป็นจำนวน 70 นาย
อนึ่ง รัฐธรรมนูญได้ระบุว่าสมาชิกประเภท 2 จะต้องหมดไปเมื่อมีผู้จบประณม ศึกษาเกินจำนวนกว่าครึ่งและจะต้องไม่เกิน 10 ปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ

ข. ธรรมนูญการปกครอง พ.ศ.2502

ค. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2515

ง. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2519

จ. ธรรมนูญการปกครอง พ.ศ.2520

10. ขั้นตอนการพิจารณากฎหมายในรัฐสภา

ในการเสนอร่างกฎหมาย สมาชิกของสภาอาจเสนอร่างกฎหมายที่เรียกว่า “ร่างกฎหมายสาธารณะ” หรือ ร่างกฎหมายมหาชน (**public bill**) ได้ทุกคน ร่างกฎหมายสาธารณะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประชาชนทั้งหมด หากเป็นกฎหมายส่วนบุคคลเกี่ยวกับท้องที่หรือบุคคลเท่านั้น

ก. กรณีอังกฤษ : แยกประเภทร่างกฎหมาย ในอังกฤษมีการแยกประเภทการร่างกฎหมายออกเป็น 2 ประเภทคือ “ร่างกฎหมายของรัฐบาล” (**government bills**) และ “ร่างกฎหมายของสมาชิกโดยส่วนตัว” (**private members's bills**) ซึ่งเป็นร่างกฎหมายซึ่งกระทำในนามของสมาชิกนั้น ๆ เอง ในทางทฤษฎีสมาชิกทุกคนอาจเสนอร่างกฎหมายได้ แต่ในทางปฏิบัติหรือตามสภาวะที่เป็นจริงร่างกฎหมายที่จะมีโอกาสผ่านขั้นตอนต่อไปจนกระทั่งกลายเป็นกฎหมายบังคับใช้ได้มักเป็นร่างกฎหมายของรัฐบาลไม่ใช่ร่างกฎหมายของสมาชิกโดยส่วนตัว

ข. กรณีสหรัฐอเมริกา : ไม่มีการแยกประเภทแบบอังกฤษ ร่างกฎหมายที่ได้รับการสนับสนุนโดยประธานาธิบดีและได้รับการผลักดันโดยผู้สนับสนุนของประธานาธิบดีมักมีโอกาสด้านสภา ร่างกฎหมายประเภทนั้นมักเรียกว่า “ร่างกฎหมายฝ่ายบริหาร” (**administration bill**) การพิจารณาร่างกฎหมายจะต้องผ่านการกลั่นกรองจากคณะกรรมการสภา (ใช้ศัพท์ “**committee**” ซึ่งปกติแปลว่า “คณะกรรมการ” แต่นิยมแปลกันว่า “กรรมาธิการ”) กรรมาธิการสภาแยกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น “คณะกรรมการสวัสดิภาพ” “คณะกรรมการงบประมาณ” เป็นต้น

11. การพิจารณากฎหมายในรัฐสภาอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

การพิจารณาโดยคณะกรรมการการกระทำขึ้น หลังจากที่ร่างกฎหมายนั้นได้ผ่านการพิจารณาวาระแรก (**first reading**) ในสภาผู้แทน ซึ่งหมายถึงในชั้น “รับหลักการ” แล้ว

ในวาระแรกพิจารณาในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ซึ่งหมายถึง **คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาร่วมด้วย** ฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติของอังกฤษใกล้ชิดกันมาก นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะเดียวกันด้วย คณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารทำหน้าที่แทน “คณะกรรมการการประจำ” หรือ “คณะกรรมการสามัญ” (**standing committee**) ทำหน้าที่กลั่นกรองขั้นต้นในระบบอเมริกัน

หน้าที่ของ **คณะกรรมการสภา** คือ เสนอปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม หรือ **แปรญัติติ (amendments)** ในรัฐสภาอเมริกัน มีการตั้งคณะกรรมการสามัญในด้านต่าง ๆ ได้แก่ งบประมาณการทหาร การศึกษา การต่างประเทศ ฯลฯ

ขนาดของคณะกรรมการมีกรรมการประมาณ 9-50 คน ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาจากพรรคที่มีเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อย (**majority and minority parties**) อาจมีการแต่งตั้ง “**คณะกรรมการพิเศษ**” หรือ **คณะกรรมการ “เฉพาะเรื่อง”** หรือ **คณะกรรมการวิสามัญ (select committee)** ซึ่งทำการศึกษาและให้ข้อเสนอเฉพาะเรื่องหนึ่ง มีการจัดตั้ง “**คณะกรรมการผสม**” (**joint committee**) มีสมาชิกอย่างละครึ่งมาจากทั้ง 2 สภา ร่างกฎหมายเมื่อผ่านคณะกรรมการแล้วในกรณีของสหรัฐอเมริกาจะเข้าสู่วาระการประชุมของสภา

12. การอภิปรายและการผ่านกฎหมาย กระบวน “การอ่าน”

ร่างกฎหมาย (**Bill**) ที่จะเข้าสู่การอภิปรายในสภา (**general debate**) มักมีไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะถูกตัดหรือถูกคัดออกไปเสียก่อนแล้ว ในรัฐสภาอังกฤษเมื่อการพิจารณาในวาระแรก คือ ขั้นต้นหรือในชั้นรับหลักการผ่านพ้นไปแล้วก็มีการพิจารณาในวาระที่สองซึ่งเรียกว่า “**อ่านครั้งที่สอง**” (**second reading**) ประธานสภาหรือเจ้าหน้าที่อ่านมาตราและชื่อของร่างกฎหมายต่อที่ประชุม สมาชิกผู้ร่วมประชุมย่อมมีสิทธิแสดงความคิดเห็นสนับสนุนหรือคัดค้าน หากร่างกฎหมายผ่านขั้นตอนนี้อีกสักระยะหนึ่งโอกาสที่จะผ่านเป็นกฎหมายย่อมมีได้มาก

เมื่อร่างกฎหมายผ่านมติให้ความเห็นชอบจากการอภิปรายทั่วไปแล้ว ในกรณีของอังกฤษก็เข้าสู่ “**การอ่านครั้งที่ 3**” (**third reading**) ซึ่งเป็นการอภิปรายครั้งสุดท้าย เมื่อผ่านการอ่านครั้งที่ 3 ก็ยังมีการเข้าสู่การพิจารณาในคณะกรรมการร่วมเพื่อพิจารณาถ้อยคำ ซึ่ง

มักกระทำกันในคณะกรรมการร่วม (**Conference Committee**) ในกรณีที่เป็นระบบ 2 สภา จะต้องพิจารณาถ้อยคำให้ดูเป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการจึงจะผ่านเข้าขั้นตอนสุดท้าย

ร่างกฎหมาย (Bill) ที่จะประกาศใช้เป็นกฎหมาย (**Act**) ได้จะต้องนำเสนอไปยังฝ่ายบริหาร กรณีระบบรัฐสภา ประมุขของรัฐมักไม่มีสิทธิในการยับยั้ง (veto) ร่างกฎหมายนั้น หรือหากยับยั้งได้ก็โดยมีเงื่อนไข ในระบบประธานาธิบดี ประธานาธิบดีอาจ “ยับยั้ง” ร่างกฎหมายได้และค้างได้นานพอสมควร อนึ่ง มีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่าง ๆ กัน หากประธานาธิบดียับยั้งแล้ว ร่างกฎหมายนั้นจะต้องกลับไปสู่การพิจารณาของทั้ง 2 สภาอีกครั้งหนึ่งและจะต้องได้รับคะแนนสนับสนุนถึง 2 ใน 3 จึงจะประกาศเป็นกฎหมายได้ คือ ไม่มีอำนาจยับยั้งได้อีกต่อไป

วันนิติบัญญัติ (legislative day) ได้แก่ การประชุมอย่างเป็นทางการของสภานิติบัญญัติ ซึ่ง 1) เริ่มจากการมีการเปิดประชุม (formal call to order and opening of business) และ 2) สิ้นสุดด้วยการปิดประชุม (adjournment)

(Plano and Greenberg, *op.cit.*, p.215.)

วันนิติบัญญัติอาจครอบคลุม “วันปฏิทิน” (**calendar days**) หลายวันโดยที่กำหนดให้มีการพักชั่วคราว (**recess**) เมื่อสิ้นสุดวันปฏิทิน (แทนที่จะเป็นการปิดประชุม)

13. ประเทศที่วุฒิสภามาจากการเลือกตั้งทางตรงเป็นส่วนใหญ่

มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ประเทศสเปน สมาชิกวุฒิสภาได้รับเลือกตั้งมาจากจังหวัดต่าง ๆ โดยตรงทุกคน แต่ละจังหวัดมีผู้แทนขั้นต่ำได้จังหวัดละ 4 คน จังหวัดที่มีสถานะพิเศษหรือเป็นเกาะอาจมีผู้แทนขั้นต่ำเพียง 1 คน จากนั้นให้เลือกสมาชิกวุฒิสภาเพิ่มขึ้นได้อีก 1 คน ทุก ๆ ประชากร 1 ล้านคน
- 2) ประเทศอิตาลี วุฒิสมาชิกมีจำนวน 315 คนมาจากเลือกตั้งบนพื้นฐานของแคว้น โดยแต่ละแคว้นมีวุฒิสมาชิกไม่น้อยกว่า 7 คน เว้นแต่แคว้นเล็ก ๆ จะมี 1 หรือ 2 คน
- 3) ประเทศญี่ปุ่นวุฒิสมาชิกมาจากการเลือกตั้งมีจำนวนประมาณ 250 โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มบัญชี ได้แก่ บัญชีที่เลือกตามเขตกับบัญชีที่เสนอมาตามรายชื่อของพรรค
- 4) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ รัฐธรรมนูญสวิส ค.ศ. 1874 บัญญัติให้วุฒิสมาชิกมาจากการแต่งตั้งจากแต่ละมณฑล มณฑลละ 2 คน โดยมณฑลส่วนใหญ่ใช้วิธีการ

เลือกตั้งวุฒิสมาชิกดังกล่าว

- 5) ประเทศเบลเยียม รัฐธรรมนูญเบลเยียม ค.ศ. 1970 มาตรา 67 บัญญัติให้วุฒิสภาประกอบด้วยวุฒิสมาชิกจำนวน 71 คน ดังนี้
 - (1) สมาชิก 25 คน เลือกตั้งโดยตรงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งเชื้อชาติดัตช์
 - (2) สมาชิก 15 คน เลือกตั้งโดยตรงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งเชื้อชาติฝรั่งเศส
 - (3) สมาชิก 10 คน แต่งตั้งโดยและภายในสภามุขมนตรีชาวเฟลมิช
 - (4) สมาชิก 10 คน แต่งตั้งโดยและภายในสภามุขมนตรีชาวฝรั่งเศส
 - (5) สมาชิก 1 คน แต่งตั้งโดยและภายในมุขมนตรีผู้พูดภาษาเยอรมัน
 - (6) สมาชิก 6 คน แต่งตั้งโดยสมาชิกรัฐสภาตามข้อ 1 และ 3
 - (7) สมาชิก 4 คน แต่งตั้งโดยสมาชิกรัฐสภาตามข้อ 2 และ 4
- 6) ประเทศบราซิล วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 69 คน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจำนวน 47 คน และแต่งตั้งมลรัฐ 1 คน จำนวน 22 คน
- 7) ประเทศสาธารณรัฐเชค (Czech Republic) รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเชค ค.ศ. 1992 มาตรา 16 และ 18 ซึ่งบัญญัติให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 81 คน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรง
- 8) ประเทศออสเตรเลียม รัฐธรรมนูญประเทศออสเตรเลียม ค.ศ. 1902 มาตรา 7 วรรคแรก บัญญัติให้วุฒิสภามีหน้าที่ประกอบด้วยวุฒิสภาที่มาจากมลรัฐต่าง ๆ โดยการเลือกตั้งทางตรงจากประชาชนในมลรัฐนั้น ๆ

(อมร รักษาสัตย์. รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2541.)

14. รัฐสภาไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2550

หมวด ๖

รัฐสภา

ส่วนที่ ๑

บททั่วไป

มาตรา ๘๘ รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

บุคคลจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในขณะเดียวกันมิได้

มาตรา ๘๙ ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา

ในกรณีที่ไม่มีประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานสภาผู้แทนราษฎรไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ประธานรัฐสภาได้ ให้ประธานวุฒิสภาทำหน้าที่ประธานรัฐสภาแทน

ประธานรัฐสภามีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ และดำเนินการของรัฐสภาในกรณีประชุมร่วมกันให้เป็นไปตามข้อบังคับ

ประธานรัฐสภาและผู้ทำหน้าที่แทนประธานรัฐสภาต้องวางตนเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่

รองประธานรัฐสภามีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้และตามที่ประธานรัฐสภามอบหมาย

มาตรา ๙๐ ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและร่างพระราชบัญญัติจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา และเมื่อพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยหรือถือเสมือนว่าได้ทรงลงพระปรมาภิไธยตามรัฐธรรมนูญนี้แล้ว ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไป

มาตรา ๙๑ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา ๑๐๖ (๓) (๔) (๕) (๖) (๗) (๘) (๑๐) หรือ (๑๑) หรือมาตรา ๑๑๙ (๓) (๔) (๕) (๗) หรือ (๘) แล้วแต่กรณี และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องตามวรรคหนึ่ง

ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคณใดคนหนึ่งมีเหตุสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่ง ให้ส่งเรื่องไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก และให้ประธานแห่งสภานั้นส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง

มาตรา ๙๒ การออกจากตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาภายหลังวันที่สมาชิกภาพสิ้นสุดลง หรือวันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลง ย่อมไม่กระทบกระเทือนกิจการที่สมาชิกผู้นั้นได้กระทำไปใน

หน้าที่สมาชิก รวมทั้งการได้รับเงินประจำตำแหน่งหรือประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นก่อนที่สมาชิกผู้นั้นออกจากตำแหน่ง หรือก่อนที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แล้วแต่กรณี เว้นแต่ในกรณีที่ออกจากตำแหน่งเพราะเหตุที่ผู้นั้นได้รับเลือกตั้งหรือสรรหามาโดยไม่ชอบด้วยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาให้คืนเงินประจำตำแหน่งและประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นที่ผู้นั้นได้รับมาเนื่องจากการดำรงตำแหน่งดังกล่าว

ส่วนที่ ๒

สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๙๓ สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนสี่ร้อยแปดสิบคน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวนสี่ร้อยคน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วนจำนวนแปดสิบคน

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ โดยให้ใช้บัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบละหนึ่งใบ

หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลงไม่ว่าด้วยเหตุใด และยังมีได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่าที่มีอยู่

ภายใต้บังคับมาตรา ๑๐๙ (๒) ในกรณีที่มีเหตุใด ๆ ทำให้ในระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎรมีสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วนมีจำนวนไม่ถึงแปดสิบคน ให้สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วนประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

ในกรณีที่มีเหตุการณ์ใด ๆ ทำให้การเลือกตั้งทั่วไปครั้งใดมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ถึงสี่ร้อยแปดสิบคน แต่มีจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละเก้าสิบห้าของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ให้ถือว่าสมาชิกจำนวนนั้นประกอบเป็นสภาผู้แทนราษฎร แต่ต้องดำเนินการให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ครบจำนวนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวัน และให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของสภาผู้แทนราษฎรที่เหลืออยู่

มาตรา ๙๔ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใดมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

การคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในแต่ละเขตเลือกตั้งและการกำหนดเขตเลือกตั้ง ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ให้คำนวณเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคน โดยคำนวณจากจำนวนราษฎรทั้งประเทศตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้ง เฉลี่ยด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ร้อยละร้อยคน

(๒) จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคนตาม (๑) ให้จังหวัดนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้หนึ่งคน จังหวัดใดมีราษฎรเกินเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคน ให้จังหวัดนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนทุกจำนวนราษฎรที่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคน

(๓) เมื่อได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัดตาม (๒) แล้ว ถ้าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่คำนวณได้ยังไม่ครบร้อยละร้อยคน ให้จังหวัดที่มีเศษเหลือจากการคำนวณตาม (๒) มากที่สุด มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคน และให้เพิ่มจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวิธีการดังกล่าวแก่จังหวัดที่มีเศษเหลือจากการคำนวณตาม (๒) ในลำดับรองลงมาตามลำดับ จนได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครบร้อยละร้อยคน

(๔) การกำหนดเขตเลือกตั้งให้ดำเนินการโดยจังหวัดใดมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกินสามคน ให้ถือเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง แต่ถ้าจังหวัดใดมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกินสามคน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้ง โดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามคน

(๕) ในกรณีที่แบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่งให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครบสามคนทุกเขตไม่ได้ ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นเขตเลือกตั้งที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละสามคนเสียก่อน แต่เขตที่เหลือต้องไม่น้อยกว่าเขตละสองคน ถ้าจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้สี่คน ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นสองเขต เขตหนึ่งให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสองคน

(๖) จังหวัดใดมีการแบ่งเขตเลือกตั้งมากกว่าหนึ่งเขต ต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกัน และต้องให้มีจำนวนราษฎรในแต่ละเขตใกล้เคียงกัน

ให้ดำเนินการนับคะแนนที่หน่วยเลือกตั้ง และให้ส่งผลการนับคะแนนของหน่วยเลือกตั้งนั้นไปรวมที่เขตเลือกตั้ง เพื่อนับคะแนนรวม แล้วให้ประกาศผลการนับคะแนนโดย

เปิดเผย ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งแต่เพียงแห่งเดียวในเขตเลือกตั้งนั้นตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด เว้นแต่เป็นกรณีที่มีความจำเป็นเฉพาะท้องถิ่น คณะกรรมการการเลือกตั้งจะกำหนดให้คะแนน รวมผลการนับคะแนน และประกาศผลการนับคะแนนเป็นอย่างอื่นก็ได้ ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๙๕ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วน ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น โดยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใดมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกพรรคการเมืองที่จัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นได้หนึ่งเสียง

พรรคการเมืองหนึ่งจะส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสัดส่วนทุกเขตเลือกตั้งหรือจะส่งเพียงบางเขตเลือกตั้งก็ได้

บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสัดส่วนของพรรคการเมืองใดที่ได้ยื่นไว้แล้ว ถ้าปรากฏว่าก่อนหรือในวันเลือกตั้งมีเหตุไม่ว่าด้วยประการใดที่มีผลทำให้บัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นมีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสัดส่วนไม่ครบตามจำนวนที่พรรคการเมืองนั้นได้ยื่นไว้ ให้ถือว่าบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นมีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสัดส่วนเท่าที่มีอยู่ และในกรณีนี้ให้ถือว่าสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่าที่มีอยู่

มาตรา ๙๖ การกำหนดเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วน ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ให้จัดแบ่งพื้นที่ประเทศออกเป็นแปดกลุ่มจังหวัด และให้แต่ละกลุ่มจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง โดยแต่ละเขตเลือกตั้งให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้สิบคน

(๒) การจัดกลุ่มจังหวัด ให้จัดจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกันอยู่ในกลุ่มจังหวัดเดียวกัน และในกลุ่มจังหวัดทุกกลุ่มต้องมีจำนวนราษฎรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้งรวมกันแล้วใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ โดยให้จังหวัดทั้งจังหวัดอยู่ในเขตเลือกตั้งเดียว

มาตรา ๙๗ การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วน ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้งต้องมีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งครบตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนที่จะมีได้ในแต่ละเขตเลือกตั้ง และต้องเรียงตามลำดับหมายเลข แล้วให้ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนวันเปิดสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

(๒) รายชื่อของบุคคลตาม (๑) ต้องไม่ซ้ำกับรายชื่อของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบสัดส่วนไม่ว่าของพรรคการเมืองใด และต้องคำนึงถึงโอกาส สัดส่วนที่เหมาะสม และความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย

มาตรา ๙๘ การคำนวณสัดส่วนที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งตามบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองจะได้รับเลือกในแต่ละเขตเลือกตั้ง ให้นำคะแนนที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับในเขตเลือกตั้งนั้นมารวมกัน แล้วคำนวณเพื่อแบ่งจำนวนผู้ที่ได้รับเลือกของแต่ละพรรคการเมืองเป็นสัดส่วนที่สัมพันธ์กันโดยตรงกับจำนวนคะแนนรวมข้างต้น คะแนนที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับ และจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น โดยให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งมีรายชื่อในบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองได้รับเลือกตามเกณฑ์คะแนนที่คำนวณได้ เรียงตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๔ วรรคสาม มาใช้บังคับกับการนับคะแนนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนด้วยโดยอนุโลม ทั้งนี้ คณะกรรมการการเลือกตั้งอาจกำหนดให้มีการรวมผลการนับคะแนนเบื้องต้นที่จังหวัดก่อนก็ได้

มาตรา ๙๙ บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้ง

(๑) มีสัญชาติไทยแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

(๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ ๑ มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง และ

(๓) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง หรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักร ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๑๐๐ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

(๑) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(๒) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

(๓) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

(๔) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

มาตรา ๑๐๑ บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร

(๑) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

(๒) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(๓) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในกรณีที่มีการเลือกตั้งทั่วไปเพราะเหตุยุบสภา ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

(๔) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย

(ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้ว เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

(ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีการศึกษา

(ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี

(๕) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสัดส่วนต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตาม (๔) ด้วย แต่ลักษณะดังกล่าวในกรณีใดที่กำหนดถึงจังหวัด ให้หมายถึงกลุ่มจังหวัด

(๖) คุณสมบัติอื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง สภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๑๐๒ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(๑) ติดยาเสพติดให้โทษ

(๒) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต

(๓) เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตาม มาตรา ๑๐๐ (๑) (๒) หรือ (๔)

- (๔) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
- (๕) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (๖) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
- (๗) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ
- (๘) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกจากข้าราชการการเมือง
- (๙) เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
- (๑๐) เป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกภาพสิ้นสุดลงแล้วยังไม่เกินสองปี
- (๑๑) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเป็นเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ
- (๑๒) เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (๑๓) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา ๒๖๓
- (๑๔) เคยถูกวุฒิสภามีมติตามมาตรา ๒๗๔ ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง
- มาตรา ๑๐๓** พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใด ต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งให้ครบจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น และจะส่งเกินจำนวนดังกล่าวมิได้
- เมื่อพรรคการเมืองใดส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนตามวรรคหนึ่งแล้ว แม้ภายหลังจะมีจำนวนลดลงจนไม่ครบจำนวน ไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนแล้ว
- เมื่อพรรคการเมืองใดส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งแล้ว พรรคการเมืองนั้นหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้น จะถอนการสมัครรับเลือกตั้งหรือเปลี่ยนแปลงผู้สมัครรับเลือกตั้งมิได้
- มาตรา ๑๐๔** อายุของสภาผู้แทนราษฎรมีกำหนดคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง
- ในระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎร จะมีการควมรวมพรรคการเมืองที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้

มาตรา ๑๐๕ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๑๐๖ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๑๐๑

(๕) มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๐๒

(๖) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๒๖๕ หรือมาตรา ๒๖๖

(๗) ลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น ให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่ลาออกหรือพรรคการเมืองมีมติ เว้นแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นได้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติ คัดค้านว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา ๖๕ วรรคสาม ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมิได้มีลักษณะตามมาตรา ๖๕ วรรคสาม ให้ถือว่าสมาชิกภาพสิ้นสุดลงนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา ๖๕ วรรคสาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นอาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

(๘) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนดหกสิบวันนั้น

(๙) วุฒิสภามีมติตามมาตรา ๒๗๔ ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา ๙๑ หรือศาลฎีกามีคำสั่งตามมาตรา ๒๓๙ วรรคสอง ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติหรือศาลมีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่ง แล้วแต่กรณี

(๑๐) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวันโดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎร

(๑๑) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกแม้จะมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษหรือความผิดฐานหมิ่นประมาท

มาตรา ๑๐๗ เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง พระมหากษัตริย์จะได้ทรงตราพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

มาตรา ๑๐๘ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่

การยุบสภาผู้แทนราษฎรให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไปภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันแต่ไม่เกินหกสิบวันนับแต่วันยุบสภาผู้แทนราษฎร และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

การยุบสภาผู้แทนราษฎรจะกระทำได้เพียงครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา ๑๐๙ เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลงเพราะเหตุอื่นใดนอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎรหรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่เป็นการเป็นตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่าง เว้นแต่อายุของสภาผู้แทนราษฎรจะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

(๒) ในกรณีที่เป็นการเป็นตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วน ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรประกาศให้ผู้มีชื่ออยู่ในลำดับถัดไปในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นในเขตเลือกตั้งนั้น เลื่อนขึ้นมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทนตำแหน่งที่ว่าง โดยต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่างลง เว้นแต่ไม่มีรายชื่อเหลืออยู่ในบัญชีที่จะเลื่อนขึ้นมาแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนตาม (๑) ให้เริ่มนับแต่วันเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่าง ส่วนสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนตาม (๒) ให้เริ่มนับแต่วันถัดจากวันประกาศชื่อในราชกิจจานุเบกษา และให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนตำแหน่งที่ว่างนั้น อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของสภาผู้แทนราษฎรที่เหลืออยู่

มาตรา ๑๑๐ ภายหลังที่คณะรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดินแล้วพระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองในสภา

ผู้แทนราษฎรที่สมาชิกในสังกัดของพรรคตนมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และมีจำนวนมากที่สุด ในบรรดาพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้า ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรในขณะแต่งตั้ง เป็นผู้นำฝ่ายค้านใน สภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่ไม่มีพรรคการเมืองใดในสภาผู้แทนราษฎรมีลักษณะที่กำหนดไว้ตามวรรค หนึ่ง ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองซึ่งได้รับเสียงสนับสนุนข้างมาก จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดของพรรคนั้นมีได้ดำรง ตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ในกรณีที่มีเสียงสนับสนุนเท่ากัน ให้ใช้ วิธีจับสลาก

ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งผู้นำ ฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรย่อมพ้นจากตำแหน่งเมื่อขาดคุณสมบัติดังกล่าวนใน วรรคหนึ่งหรือวรรคสอง และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๒๔ วรรคสี่ มาใช้บังคับโดยอนุโลม ใน กรณีเช่นนี้พระมหากษัตริย์จะได้ทรงแต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรแทนตำแหน่งที่ ว่าง

ส่วนที่ ๓

วุฒิสภา

มาตรา ๑๑๑ วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนรวมหนึ่งร้อยห้าสิบคนซึ่งมาจากการ เลือกตั้งในแต่ละจังหวัด จังหวัดละหนึ่งคน และมาจากการสรรหาเท่ากับจำนวนรวมข้างต้น หักด้วยจำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้ง

ในกรณีที่มีการเพิ่มหรือลดจังหวัดในระหว่างวาระของสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการ เลือกตั้ง ให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาว่างลงไม่ว่าด้วยเหตุใด ๆ และยังมีได้มีการเลือกตั้ง หรือสรรหาขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่าง แล้วแต่กรณี ให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาเท่าที่ มีอยู่

ในกรณีที่มีเหตุการณ์ใด ๆ ทำให้สมาชิกวุฒิสภาไม่ครบจำนวนตามวรรคหนึ่ง แต่มี จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละเก้าสิบห้าของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด ให้ถือว่าวุฒิสภาประกอบ ด้วยสมาชิกจำนวนดังกล่าว แต่ต้องมีการเลือกตั้งหรือการสรรหาให้ได้สมาชิกวุฒิสภาครบ

จำนวนตามวรรคหนึ่งภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่มิเหตุการณดังกล่าว และให้สมาชิกวุฒิสภาที่เข้ามานั้นอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่าอายุของวุฒิสภาที่เหลืออยู่

มาตรา ๑๑๒ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในแต่ละจังหวัด ให้ใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งและให้มีสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดละหนึ่งคน โดยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้หนึ่งเสียงและให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

เพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสามารถหาเสียงเลือกตั้งได้ก็แต่เฉพาะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่ของวุฒิสภา

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๑๑๓ ให้มีคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาคณะหนึ่ง ประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามอบหมายจำนวนหนึ่งคน และตุลาการในศาลปกครองสูงสุดที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมอบหมายจำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ ทำหน้าที่สรรหาบุคคลตามมาตรา ๑๑๔ ให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับบัญชีรายชื่อจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง แล้วแจ้งผลการสรรหาให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลผู้ได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา

ให้กรรมการตามวรรคหนึ่งเลือกกันเองให้กรรมการผู้หนึ่งเป็นประธานกรรมการ

ในกรณีที่ไม่มีกรรมการในตำแหน่งใด หรือมีแต่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ถ้ากรรมการที่เหลืออยู่นั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง ให้คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาประกอบด้วยกรรมการที่เหลืออยู่

มาตรา ๑๑๔ ให้คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาดำเนินการสรรหาบุคคลที่มีความเหมาะสมจากผู้ได้รับการเสนอชื่อจากองค์กรต่าง ๆ ในภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาชีพ และภาคอื่นที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภาเป็นสมาชิกวุฒิสภา เท่าจำนวนที่จะพึงมีตามที่กำหนดในมาตรา ๑๑๑ วรรคหนึ่ง

ในการสรรหาบุคคลตามวรรคหนึ่ง ให้คำนึงถึงความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือประสบการณ์ที่จะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของวุฒิสภาเป็นสำคัญ และให้คำนึงถึงองค์ประกอบจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน โอกาสและความ

เท่าเทียมกันทางเพศ สัดส่วนของบุคคลในแต่ละภาคตามพรรคหนึ่งที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งการให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคมด้วย

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๑๑๕ บุคคลผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา

- (๑) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ในวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ
- (๓) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (๔) ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ด้วย
 - (ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง
 - (ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง
 - (ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีการศึกษา
 - (ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี
- (๕) ไม่เป็นบุพการี คู่สมรส หรือบุตรของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- (๖) ไม่เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งใดในพรรคการเมืองหรือเคยเป็นสมาชิกหรือเคยดำรงตำแหน่งและพ้นจากการเป็นสมาชิกหรือการดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมืองมาแล้วยังไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ
- (๗) ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและพ้นจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ
- (๘) เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา ๑๐๒ (๑) (๒) (๓) (๔) (๕) (๖) (๗) (๘) (๙) (๑๐) (๑๑) (๑๒) (๑๓) หรือ (๑๔)

(๙) ไม่เป็นรัฐมนตรีหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นซึ่งมิใช่สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือเคยเป็นแต่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกินห้าปี

มาตรา ๑๑๖ สมาชิกวุฒิสภาจะเป็นรัฐมนตรี ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ มิได้

บุคคลผู้เคยดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกภาพสิ้นสุดลงมาแล้วยังไม่เกินสองปี จะเป็นรัฐมนตรี หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มิได้

มาตรา ๑๑๗ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งเริ่มตั้งแต่วันที่มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหาเริ่มตั้งแต่วันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการสรรหา

สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภามีกำหนดคราวละหกปีนับแต่วันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการสรรหา แล้วแต่กรณี โดยสมาชิกวุฒิสภาจะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินหนึ่งวาระไม่ได้

ให้สมาชิกวุฒิสภาซึ่งสิ้นสุดสมาชิกภาพตามวาระ อยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะมีสมาชิกวุฒิสภาขึ้นใหม่

มาตรา ๑๑๘ เมื่อวาระของสมาชิกวุฒิสภาซึ่งมาจากการเลือกตั้งสิ้นสุดลง พระมหากษัตริย์จะได้ทรงตราพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาซึ่งมาจากการเลือกตั้งใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งภายในสามสิบวันนับแต่วันที่วาระของสมาชิกวุฒิสภาซึ่งมาจากการเลือกตั้งสิ้นสุดลง และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

เมื่อวาระของสมาชิกวุฒิสภาซึ่งมาจากการสรรหาสิ้นสุดลง ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนดวันเริ่มการสรรหาและระยะเวลาการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งต้องทำการสรรหาให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่วาระของสมาชิกวุฒิสภาซึ่งมาจากการสรรหาสิ้นสุดลง

มาตรา ๑๑๙ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง เมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามวาระ

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑๕

(๕) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๑๑๖ มาตรา ๒๖๕ หรือมาตรา ๒๖๖

(๖) วุฒิสภามีมติตามมาตรา ๒๗๔ ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาลรัฐธรรมนูญ มีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา ๙๑ หรือศาลฎีกามีคำสั่งตามมาตรา ๒๓๙ วรรคสอง หรือมาตรา ๒๔๐ วรรคสาม ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติหรือศาลมีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่ง แล้วแต่กรณี

(๗) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานวุฒิสภา

(๘) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท

มาตรา ๑๒๐ เมื่อตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาว่างลงเพราะเหตุตามมาตรา ๑๑๙ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๑๒ มาตรา ๑๑๓ มาตรา ๑๑๔ และมาตรา ๑๑๕ มาใช้บังคับกับการเลือกตั้งหรือการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาในกรณีดังกล่าว และให้สมาชิกวุฒิสภาผู้เข้ามาแทนตำแหน่งที่ว่างนั้น อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน เว้นแต่วาระของสมาชิกวุฒิสภาที่ว่างลงจะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน จะไม่ดำเนินการเลือกตั้งหรือการสรรหากก็ได้

มาตรา ๑๒๑ ในการที่วุฒิสภาจะพิจารณาให้บุคคลดำรงตำแหน่งใดตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ให้วุฒิสภาแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ทำหน้าที่ตรวจสอบประวัติความประพฤติ และพฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลผู้ได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งนั้น รวมทั้งรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานอันจำเป็น แล้วรายงานต่อวุฒิสภาเพื่อประกอบการพิจารณาต่อไป

การดำเนินการของคณะกรรมการตามที่วรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา

15. บทสรุปและตัวอย่างคำถาม

รัฐสภาเป็นสถาบันทางการเมืองซึ่งมีอยู่ทั้งในประเทศประชาธิปไตย และในประเทศซึ่งใช้ลัทธิการเมืองอย่างอื่น ในบทนี้ได้ระบุชื่อที่เรียกรัฐสภาของบางประเทศ อีกทั้งได้จำแนกประเภทของรัฐสภา

1. จงอธิบายความหมายของรัฐสภา
2. ต่อไปนี้ คืออะไร **Diet, Kneset, Supreme Soviet**
3. สถาบันรัฐสภายุคเริ่มแรกมีมานานแล้วประมาณเท่าใด

4. จงอธิบายความสำคัญของรัฐสภาไอซ์แลนด์
5. **Mother of Parliaments** หมายถึงอะไร
6. “เอกสภา” กับ “ทวิสภา” แตกต่างกันอย่างใด
7. จงอธิบายพฤกษสภา
8. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของสหรัฐอเมริกาจากรัฐแคลิฟอร์เนียมีจำนวนประมาณเท่าใด
9. รัฐสภาของสวีเดนมีชื่ออะไร
10. จงอธิบาย “ร่างกฎหมายฝ่ายบริหาร”
11. “วาระแรก” หรือ “การอ่านครั้งที่หนึ่ง” ในกระบวนการนิติบัญญัติหมายถึงอะไร
12. **Bill** กับ **Act** แตกต่างกันอย่างใด
13. วันนิติบัญญัติ คืออะไร
14. วุฒิสมาชิกกับผู้แทนราษฎรของสหรัฐเข้าสู่ตำแหน่งอย่างไร

“ความโลภของมนุษย์นั้นไม่มีที่สิ้นสุด เราซึ่งเป็นคนจนจะ
ประมาทเศรษฐกิจไม่ได้ ก่อนนั้นคนที่เขาร่ำรวยแล้วเขาคงไม่มา
โกงเรา เอาจริงเขาก็โกงอย่างที่เราเห็นอยู่แหละครับ”
(กรณีผู้นำแห่งฟิลิปปินส์)

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

“ชอยสวนพลู”

สยามรัฐ 5 กรกฎาคม 2532, หน้า 9

“Avarice knows no end. We poor people cannot take rich men
lightly, mistakenly thinking that they being bountiful with money
would not cheat us. In reality dishonesty has no boundary,” (e.g.
the case of some Philippines leaders)

M.R. Kukrit Promoj

Translated by Jirachoke Virasaya

